

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Херсонська область володіє значними земельними ресурсами сільськогосподарського призначення, як в кількісному так і в якісному відношенні, що є основною умовою ведення сільського товарного агровиробництва. Virізняють загальну земельну площу землекористування, та площу сільськогосподарських угідь – це територія, яка використовується для ведення сільського господарства.

Агрокліматичні умови, якісні земельні ресурси (чорноземи та каштанові ґрунти) рівнинний рельєф, виступають найголовнішими чинниками, які впливають на спеціалізацію сільського господарства в Херсонській області, та зумовлюють специфіку використання земельного фонду і інтенсивний розвиток сільськогосподарського землекористування з відповідною структурою сільськогосподарських угідь (частка орних земель складає 90%, пасовищ – 8,1%, багаторічних насаджень – 1,4%, сіножатей – 0,5%).

Земельна загальна площа регіону становить 2846,1 тис. га. В структурі земельного фонду Херсонської області 69,25 % складають сільськогосподарські угіддя. У складі сільськогосподарських угідь виділяють землі під ріллею, землі зайняті багаторічними насадженнями, сіножаті та пасовища[4].

Структурні зміни які відбулися в землекористуванні, а саме стрімкий розвиток приватного сектора в регіональному АПК Херсонщини зумовив перерозподіл земельних площ між землевласниками. На сьогоднішній день в Херсонській області основними землевласниками є сільськогосподарське товариство, фермерське господарство, значна частка сільськогосподарських угідь належить особистим господарствам населення. З кінця дев'яностих років площі сільськогосподарських угідь, що знаходяться у користуванні сільськогосподарських підприємств поступово зменшувались, а площі

земель у володінні особистих господарств населення, а також фермерських господарств, збільшувалися [2].

На сучасному етапі розвитку області, враховуючи той факт, що в регіоні діє більше двох тисяч фермерських господарств, а також значна кількість малих сільськогосподарських підприємств і господарств населення, у користуванні яких знаходяться невеликі за розмірами сільськогосподарські угіддя, можна говорити про значну подрібненість землеволодінь. Орендарита власники таких невеликих сільськогосподарських ділянок виробляють переважно сільськогосподарські культури, які користуються попитом на внутрішньому ринку. Переважаючими ознаками при виборі сільськогосподарських культур для вирощування є: низькі витрати на виробництво, низька трудомісткість виробництва, високі закупівельні ціни, але ці ознаки характерні для сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, відносно господарств населення то характерними ознаками будуть, орієнтація на внутрішній ринок збуту та цінова політика. Звісно, що на таких відносно невеликих земельних ділянках господарств не в змозі отримуватись ротація сільськогосподарських культур у сівозмінах. Для малих форм господарювання було б доцільним створення так званих кооперативів.

Для багатьох фермерських господарств спеціалізацією є овочівництво. Аналізуючи зміни розмірів посівних площ, треба відзначити, що невеликі за розмірами площі фермерських господарств можуть надавати їм більше гнучкості для того, щоб врахувати цінову кон'юнктуру та попит на аграрному ринку. У 2016 р., порівняно з попередніми 2010-2015 рр., простежується збільшення валових зборів урожаю всіх без винятку сільськогосподарських культур.

Більшість земельних ділянок сільськогосподарського призначення орендуються. За даними Управління земельних ресурсів в Херсонській області, в

регіоні орендуються земельні ділянки сільськогосподарського призначення на загальній площі 943,336 тис. га.

Аналіз динаміки площ орендованих земель свідчить про тенденцію посилення процесів концентрації виробництва на великих підприємствах. Для періоду 90-х років минулого століття, коли відбувалися інтенсивні процеси паювання земель великих державних і колективних підприємств, були характерні значні процеси подібнення землеводів [3].

Особливо помітним є зростання орендованих земель сільськогосподарського призначення площею більше 10 тис. га. В таблиці 1.1 представлено розподіл сільськогосподарських угідь серед найбільших землекористувачів Херсонської області.

Таблиця 1.1.

Найбільші землекористувачі Херсонської області [5].

Назва підприємства	Загальна площа с/г угідь (га)	Райони
СВК «Борозенське»	12500,7	Великоолександрівський
АТ «Фрідом Фармінн»	13517,2	Горностаївський, Каховський, Чаплинський райони
ВАТ «Агроінвест»	11148,3	Верхньорогачицький, Нижньосірогозький, Новотроїцький
ТОВ «Югтранзитсервіс-Агропродукт»	21277,1	Бериславський, Великоолександрівський
ТОВ «Вішва Ананда»	33392,1	Каланчацький, Новотроїцький, Чаплинський

На території Херсонської області ніни нараховується п'ять підприємств, які володіють такими площами земельних масивів: ТОВ Югтранзитсервіс-Агропродукт – 21277,1 га (Бериславський, Великоолександрівський райони); СВК - Борозенське – 12500,7 га (Великоолександрівський район); АТ -Фрідом Фармінн

(спільнеукраїнсько-американське підприємство) – 13517,2 га (Горностаївський, Каховський, Чаплинський райони); ВАТ - Агроінвест – 11148,3 га (Верхньорогачицький, Нижньосірогозький, Новотроїцький райони); ТОВ - Вішва Ананда (Нідерланди) – 33921,3 га (Каланчацький, Новотроїцький, Чаплинський райони). Основні культури, які вирощуються в межах цих господарств – зернові та технічні культури на експорт. Збільшення земельних площ підприємств відбувається за рахунок оренди земель у малих господарствах, а також у сільськогосподарському населенні.

Слід відзначити, що в порівнянні з минулими роками площа сільськогосподарських угідь у користуванні одних підприємств зменшилась (СВК «Борозенське»), а в інших (ТОВ «Вішва Ананда») – навпаки, збільшилась, що пов'язано або із закінченням договору про оренду землі, або з виводом земель з сільськогосподарського обігу.

Окремою категорією земель, яка використовується для ведення сільськогосподарства в Херсонській області, є зрошувана земля, площа якої є найбільшою в Україні. З загальної площі зрошуваних земель приблизно 240 тис. га знаходяться в зоні Каховської зрошувальної системи, майже 100 тис. га – в зоні Північно-Кримського каналу та приблизно 20 тис. га – в зоні Інгулецької зрошувальної системи, інші землі (майже 20 тис. га) знаходяться в зоні локальних ділянок. На цих землях вирощують в основному картоплю, овочеві та баштанні культури, деякі види кормових культур, виноград, плодові насадження, тобто ті культури, які найбільш вимогливі до вологи та здатні забезпечити максимальний вихід продукції саме при належному зрошенні. Абсолютна більшість площ даної категорії земель регіону знаходяться у володінні сільськогосподарських підприємств. Динаміка змін площ зрошуваних земель характеризується значним скороченням частки цих земель у загальній земельній структурі (з 450,8 тис. га у 1990 р. до 426,4 тис. га у 2017 р.), хоча за останні роки

позначилася тенденція поступового збільшення площ зрошуваних земель за рахунок поступової реконструкції зношених та введення нових систем зрошення.

Таблиця 1.2

Площа зрошуваних земель (тис. га)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Господарства усіх категорій	450,8	472,2	464,7	425,8	425,6	425,8	426,4
у тому числі у с/г підприємствах	436,2	461,6	461,9	424,4	424,6	424,7	425

Складено за [6].

Зменшення частки зрошуваних земель обумовлене технічною зношеністю зрошуваних систем та їх економічною неефективністю в сучасних умовах з причин великих затрат на їх експлуатацію. Тому економічно доцільним є впровадження нових сучасних технологій зрошення, зокрема систем крапельного зрошення. Перевагами даних систем є: економія зрошувальної води, локальне зволоження ґрунту, безперешкодна механізація робіт, можливість зрошувальних робіт на крутих схилах, одночасна подача добрив з водою, простота експлуатації, відпадає необхідність у плануванні й дренажних роботах.

При використанні краплинного зрошення зрошувальна вода подається в малій кількості безпосередньо в кореневу зону рослин, через спеціальні мікроводовипуски (крапельниці), тим самим підтримуючи вологість ґрунту протягом всього періоду вегетації на оптимальному рівні [1]. Особливістю впровадження та використання крапельного зрошення є те, що в основному, ці системи діють на території великих та середніх за розмірами підприємств.

Основними тенденціями, які є характерними для сучасного використання земель сільськогосподарського призначення на території регіону є:

- подрібненість землеволодінь в межах області, що є наслідком реорганізації великих сільгосп підприємств радянського типу та появивалих форм господарювання, зокрема фермерських господарств та господарств населення;

- зменшення площ пасовищ, багаторічних насаджень;

- збільшення сільськогосподарських угідь у володінні господарств населення та фермерських господарств;

- тенденція до

поступового збільшення територіальної концентрації площ сільськогосподарських угідь в межах великих підприємств та інтегрованих формувань;

- поступове збільшення площ зрошуваних земель з використанням новітніх технологій краплинного зрошення.

З економічної точки зору, доцільним є укрупнення землеволодінь у складі великих та середніх господарських одиниць.

Література

1. Богадьорова Л.М. Забезпечення раціонального природокористування та екологічних пріоритетів розвитку АПК Херсонщини / Л.М. Богадьорова // Регіон–2014: стратегія оптимального розвитку – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – С. 312-315

2. Богадьорова Л.М. Сучасний розвиток сільськогосподарського виробництва України: проблеми, тенденції перспективи / Л.М. Богадьорова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Херсон, 2018. – Випуск №8. – С. 9-12 (свою стат)

3. Демьохін В. А. Грунтові ресурси Херсонської області, їхня продуктивність та раціональне використання / В.А. Демьохін, В.Г. Пелих, М.І. Полупан, В.А. Величко, В.Б. Соловей – К.: Колобіг, 2007 – 132с.

4. Морозова Г.С. Сучасні тенденції розвитку сільського господарства України / Г.С. Морозова // Агросвіт. - 2013. - №21. – С. 3-9.

5. Самайчук С.І. Тенденції розвитку сільського господарства Херсонської області / С.І. Самайчук, Н.В. Сілецька // Бізнес-навігатор. Серія Економіка №1 (40) 2017 С. 27-33
6. Статистичний щорічник Херсонської області за 2017 рік / За ред. В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2018. – 488 с.
7. Топчієв О.Г. Планування територій: Навч. посібник. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 268 с.
8. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: Монографія. / Д. С. Мальчикова. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 362 с.
9. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С. Географічні засади розроблення і ведення кадастру сільськогосподарських земель // Український географічний журнал. –2002. –№3. –С. 38-45.
10. Молікевич Р. С. Геопланування сільської місцевості на мікрорегіональному рівні на прикладі Цюрупинського району Херсонської області / Р. С. Молікевич // Регіональні проблеми України : географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. пр. –Херсон : ПП Вишемирский, 2013. – С. 122-128.
11. Malchykova D. S. Territorial planning for Ukrainian rural regions: methodological approaches, problems and prospects / D. S. Malchykova // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія:Географічні науки. – 2016. – Вип. 3. – С. 11–15.